

Kuvailutyöryhmän esitys Yleisten kirjastojen neuvostolle (YKN), jonka YKN hyväksyi 11.11.2016 Kokkolassa pidetyssä syyskokouksessa

Kuvailutyöryhmän jäsenet:

Pirkko Lindberg, kirjastopalvelujohtaja

Ritva Nurminoro, kirjastotoimenjohtaja, Kaarina

Rebekka Pilppula, kulttuuri- ja kirjastopalvelujohtaja, Joensuu

Matti Sarmela, johtava suunnittelija, Kirjastot.fi

Yleisten kirjastojen neuvosto linjasi kokouksessaan 7.4.2016 seuraavan tehtävänannon työryhmälle:

”Yleisten kirjastojen neuvosto kannattaa Melindan laajenemista yleisten kirjaston piirissä. Tärkeää on yhdessä Kansalliskirjaston ja opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa täsmentää Melinda-strategian mukaisia tavoitteita yleisten kirjastojen näkökulmasta ja selvittää, mikä on yleisten kirjastojen kannalta tarkoituksenmukainen ja kirjastojen resurssit huomioiva laajenemissuunnitelma. Pidettiin tarpeellisena ylipäätään selkeyttää kuvailutietoon liittyviä tuotantoprosesseja.”

Melinda ja yleiset kirjastot - nykytilanne

Melindassa ovat mukana PIKI-kirjastot ja Anders-kirjastot, jotka siirtyivät tuotantokäyttöön kesällä 2016. Vaski-kirjastot ovat tehneet jo päätöksen ja valmistelutyö on käynnistynyt. Tavoitteena on siirtyä tuotantoon alkuvuonna 2017. Koha-Suomi Oy:n hallitus päätti kokouksessaan 7.10.2016 RDA-konversiosta ja Melinda-integraatiosta. Tavoitteena on, että kaikki Koha-Suomen kirjastot liittyvät Melinaan keskitetyn Täti-palvelun kautta. Helmet-kirjastojen osalta on tarjottu Kansalliskirjastolle kerran viikossa tapahtuvaa tietueiden siirtoa, todennäköisesti Helmet-kirjastoille tarvitaan räätälöity ratkaisu. Työryhmän tietämyksen mukaan muita neuvotteluja Kansalliskirjaston ja yleisten kirjastojen välillä Melinda-integraatiosta ei ole meneillään.

Teknisiä ongelmia on ollut ajoittain palvelun käytössä, mutta niitä on ratkottu hyvässä yhteistyössä Kansalliskirjaston kanssa. Isoin haaste on tällä hetkellä se, että BTJ ei tuota RDA-tietueita. BTJ:n tavoitteena on aloittaa RDA-kuvailusääntöjen mukaisten luettelointitietueiden tuotanto syksyllä 2016.

Kirjastokimpoissa on samalla tehty kuvailutietoon liittyvien prosessien tehostamista. Esimerkiksi Tampereella viisi henkilöä luetteloit Melinaan koko Pikin puolesta. Tällä hetkellä luettelointityön koetaan hidastuneen johtuen luettelointityökalujen kehittämisestä, uusista työmenetelmistä ja tiukoista laatuvaatimuksista. Melinaan tehtävässä primääriluetteloinnissa voidaan käyttää erilaisia laatutasoja.

Kuvailukeskus-suunnitelmat

Kuvailukeskus ei saanut opetus- ja kulttuuriministeriöltä jatkorahoitusta. Osana kuvailukeskus-konseptia Keskuskirjasto pyrki pilotoimaan automaattista sisällönkuvailua ja hakee siihen mahdollisesti rahoitusta yhdessä muiden kirja-alan toimijoiden kanssa. Lisäksi selvitetään yhteistyömahdollisuuksia Helsingin yliopiston *Digital Humanities* -tutkimushankkeen kanssa. Keskuskirjasto on seurannut tiivistä Ylen automaattisen sisällönkuvailun testaus- ja tuotantohankkeita. Vakuuttava tilannekatsaus saatiin sekä tekstin, kuvan ja äänen automaattisen sisällönkuvailun tasosta Ylen *Tunnista ja analysoi* -seminaarissa. Ylellä kaikki tämä teknologia on tuotantokäytössä. Myös esim. Suomi.fi-Palvelutietovarannon ylläpitoon tulee osin automaattinen sisällönkuvailu. Kirjastot.fi:llä oli automaattinen sisällönkuvailu käytössä Kysy kirjastonhoitaja -palvelussa jo vuonna 2008 ja sen avulla pystyttiin merkittäville osin automatisoimaan

vastaamista. Mm. Kirjastokaistan videoiden sisällönkuvailu voitaisiin pitkälle automatisoida nykyteknologian avulla.

Automaattisen sisällönkuvailun teknologia tulee vaiheittain myös kirjastomaailmaan, aluksi asiantuntijatyön avuksi ja esimerkiksi validoimaan aikaisemmin tuotettua metatietoa tai linkittämään eri tiedonlähteitä. Automaattiseen sisällönkuvailuun siirtyminen metatietotuotannossa edellyttää yhteistyötä koko kirja-alan kesken, sillä kokotekstit, joiden pohjalta automaattinen sisällönkuvailu varsinaisesti tehdään, ovat kustantajien hallussa. Erityisesti kaunokirjallisuuden automaattinen sisällönkuvailu vaatii ensin kokeilua. Kaunokirjallisuuden automaattinen sisällönkuvailu perustuu oppivaan tekoälyyn, joka voi hyödyntää esim. Kirjasammon dataa.

Kansalliskirjaston tavoitteet ja mallit

Melindaan liittymisen edellytyksenä on, että kirjastokimppa kuvailutyö tapahtuu RDA-kuvailusääntöjen ja MARC21-formaatin mukaan eli käytännössä kirjastojärjestelmän tulee tukea näitä. Lisäksi kirjastojärjestelmän rajapintojen tulee mahdollistaa tietojen vaihto Melindan ja paikallisen tietokannan välillä.

Kansalliskirjastolla on kolme liittymismallia Melindaan: kevyt, ”Pikku räätäli”, ”Iso räätäli” eli perinteinen. Kevyt-mallissa kirjastokimppa liittyy mukaan uusilla aineistoilla; paikalliskannan aineistoa ei siirretä liittymisen yhteydessä Melindaan. Seuraavassa vaihtoehdossa mukaantulo tapahtuu rajatulla aineistolla; paikalliskannasta siirretään vain osakohteetonta aineistoa tai helposti rajattavia kokoelmia liittymisen yhteydessä Melindaan. Perinteisessä mallissa mukaantulo tapahtuu laajalla aineistolla; paikalliskannasta siirretään myös osakohteellista aineistoa (koko kanta) liittymisen yhteydessä Melindaan. Kansalliskirjaston kannalta suositeltavin on perinteinen malli. Perinteisellä mallilla toteutetaan myös Vaski-kirjastojen liittyminen. Mahdollista on siirtyä kevyemmistä malleista laajempaan. Kansalliskirjaston arvion mukaan kevyen mallin hyötynä on nopea pääsy mukaan Melinda-kuvailuyhteisöön, mutta haittana on replikoinnin rajallinen hyödyntäminen, jolloin myös oman tietokannan siivoukseen ei synny painetta. Myöskään vanhat kuvailutietueet eivät hyödynnä yhteisöä.

Kansalliskirjasto on avannut useiden kirjastojärjestelmiensä poimintaluettelointiin tarkoitetut rajapinnat vapaaseen käyttöön 30.9.2016 alkaen. Tämän jälkeen rajapintojen käytöstä ei tarvita erillisiä sopimuksia. Kirjastojen käytössä ovat maksutta n. 12 miljoonan tietueen valikoima (Melinda, Fennica, Arto, Viola).

Johtopäätökset ja suositukset

Siirtyminen RDA-luettelointisääntöjen käyttöön vaatii uuden oppimista ja sujuu nopeammin, mikäli pohjalla on vankkaa luettelointiosaamista. Lisäksi pilotointivaiheen ongelmat alkavat olla takanapäin. Melinda-yhteisössä mukana oleminen tarkoittaa valmiutta panostaa sellaiseen primääriluettelointiin, joka hyödyttää kaikkia yhteisön jäseniä. Yleisten kirjastojen tulee harkita tarkkaan, miten resursseja sijoitetaan primääriluettelointiin ja tietueiden muokkaamiseen. Kuvailutyö tulee muuttumaan jatkossakin ja uusiin haasteisiin tulee varautua, joten osaamisen vahvistamiseen tulee panostaa. Tällä hetkellä yleisillä kirjastoilla on oma Melinda-työryhmä ja Kansalliskirjastolla on omat työryhmänsä. Verkostomainen työtapa usein varmistaa tehokkuuden ja laadukkuuden, mutta päällekkäisiä työryhmiä ei ole syytä ylläpitää. Kirjastoissa on kannettu huolta metatiedon laadusta ja tarkkuudesta, joten asiasta kannattaa keskustella ja laatia yhteiset periaatteet.

BTJ ei vielä kykene toimittamaan RDA-kuvailusääntöjen mukaisia tietueita eri kirjastojärjestelmiin. Kirjastojärjestelmien sopeuttaminen RDA-luettelointiin on kesken. Molempia pitää saada edistettyä lähiaikoina, kiireellisempänä BTJ:n kuvailutietotuotanto.

Yleisten kirjastojen kuvailutietoon liittyvän prosessin tehostamisen kannalta lähitulevaisuuden tavoite on, että kirjastokimpat liittyvät vähintään kevyellä mallilla Melindaan. Samalla kannustetaan yksittäisiä kirjastoja järjestelmävaihdon yhteydessä liittymään kirjastokimppoihin. Koko kentän kannalta on tärkeää saada erityisesti Helmet-kirjastojen tuottama vieraskielisen kirjallisuuden ja av-aineiston kuvailutieto mukaan Melindaan.

Pidemmän tähtäyksen tavoite on saada kuvailutietoprosessi automatisoitua mahdollisimman pitkälle ja laajalla yhteistyöllä kirjallisuuden ekosysteemin kanssa. Tämä vaihe edellyttää yleisten kirjastojen osalta kuvailutietotyöhön liittyvien toimintatapojen yhtenäistämistä ja yhteistä tavoitteenasettelua, siksikin kuvailukeskuksen tulevaisuuden toimintamallia kannattaisi yhä selvittää.

Yleisten kirjastojen kannalta Finnan ja Melindan samanaikainen rakentaminen tuottaa ongelmia ja vaikeuttaa päätöksentekoa, tähän kaivataan selkeyttä. Kansalliskirjaston tulee laatia kuvailutiedon kokonaisarkkitehtuuri yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, yleisten kirjastojen neuvoston ja keskuskirjaston kanssa ja selkeyttää siinä, miten tulevaisuuden kehittämistyö linjataan. Ilman pidemmän tähtäyksen suunnitelmia yksittäisten kirjastojen on vaikea tehdä päätöksiä resurssien kohdentamisesta.

Suosituks:

*Melinda laajemmin käyttöön

*Kuvailutietotyö tehokkaaksi yhteistyöllä

*Tulevaisuusvisiot yhteiseksi strategiaksi